

UMUMIY O'RTA TALIM MAKTABLARI JISMONIY TARBIIYA O'QITUVCHILARINI KASBIY KOMPINTENTLIGINING PEDOGOGIK MEXANIZMLARI

Matvipayev Azizbek

Urganch davlat universiteti

Sport faoliyati kafedrasida o'qituvchisi

matvipayevazizbek@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6984887>

ARTICLE INFO

Received: 01st August 2022

Accepted: 03rd August 2022

Online: 05th August 2022

KEY WORDS

kasbiy kompetentsiya, kasbiy ta'lim, individual

qobiliyat, texnologik va pedagogik

tayyorgarlik, insonparvar, kasbiy madaniyat, modernizatsiya, kasbiy introspeksiya, ijodkorlikni rivojlantirish.

ABSTRACT

Ushbu maqolada umumiy o'рта talim maktablari jismoniy tarbiya o'qituvchilarini kasbiy kompetentligining pedagogik mexanizmlarini o'rganish va kasbiy kompetentsiya o'qituvchining kasbiy ta'limi, tajribasi va individual qobiliyatlari darajasi bilan belgilanadigan toifa sifatida ko'rib chiqiladi va kasbiy muammolarni hal qilishga texnologik va pedagogik tayyorgarlik bilan bir qatorda uning insonparvar pedagogik pozitsiyasi, pedagogikaga qadrlil munosabatini anglatadi. faollik va yuqori darajadagi umumiy va kasbiy madaniyatni yangicha yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish asosida pedagog kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish zarurligi xaqida ma'lumotlar berilgan.

Mavzuning dolzarbligi: Zamonaviy dunyoda jismoniy madaniyatning inson va jamiyatni takomillashtirish omili sifatidagi roli sezilarli darajada oshmoqda. Sog'lom turmush tarzi, jismoniy tarbiya va sport ijtimoiy "hodisalar", birlashtiruvchi kuch va milliy g'oyaga aylanib, kuchli davlat va sog'lom jamiyat rivojiga xizmat qiladi. Shunga ko'ra, jamiyat va uning a'zolaridan jismoniy tarbiya va sport sohasiga xizmat ko'rsatuvchi mutaxassislarni tayyorlash sifatiga, ularning kasbiy malakasi darajasiga qo'yiladigan talablar ortib bormoqda.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limga murojaat qilish pedagogik ta'limning, shu jumladan jismoniy tarbiyaning yangi maqsadining paydo bo'lishini belgilaydi. Agar ilgari o'qituvchilar tayyorlashning asosiy maqsadi texnologik o'sish bo'lgan

bo'lsa, bugungi kunda uning shaxsiy rivojlanishiga qayta yo'naltirish yuz berdi, bu o'z-o'zini tashkil etish va faoliyat va shaxsiy tajribani umumlashtirish natijasidir.

Ushbu pozitsiyalardan kasbiy kompetentsiya o'qituvchining kasbiy ta'limi, tajribasi va individual qobiliyatlari darajasi bilan belgilanadigan toifa sifatida ko'rib chiqiladi va kasbiy muammolarni hal qilishga texnologik va pedagogik tayyorgarlik bilan bir qatorda uning insonparvar pedagogik pozitsiyasi, pedagogikaga qadrlil munosabatini anglatadi. faollik va yuqori darajadagi umumiy va kasbiy madaniyat. Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda, universitetning ta'lim maydoniga yangicha yondashuvlar va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish asosida

pedagog kadrlar tayyorlash tizimini modernizatsiya qilish zarur.

O'rganilganlik darajasi: Hozirgi vaqtda maktab va ta'limning butun tuzilmasi uchun pedagog kadrlar tayyorlash jarayoni sifat jihatidan yangi rivojlanish bosqichiga kirdi. Zamonaviy olimlar pedagogik ta'lim jarayonini turli tomonlardan ko'rib chiqadilar.

Ta'lim va madaniyat o'rtasidagi munosabatlar g'oyalari bir qator falsafiy (G.S.Batishchev, V.S.Bibler, B.S.Gershunskiy, S.I.Gessen va boshqalar) va pedagogik (E.V. Bondarevskaya, V.P. Borisenkov, M. Ya. Vilenskiy, O. V. Gukalenko) o'z ifodasini topgan. A. Ya. Danilyuk, N. B. Krilova, V. N. Rudenko va boshqalar) o'rganadi. Oliy ta'lim, ularning fikricha, tor doirada professional bo'lishni to'xtatadi, u umumiy madaniyatning elementiga aylanishi kerak.

Psixologlar va faylasuflar pedagogik qadriyatlar tizimini (V.I.Andreev, I.B.Levitskaya, N.D.Nikandrov, S.L.Rubinshteyn va boshqalar) va o'qituvchi faoliyatining psixologik jihatlarini (L.S.Vygotskiy, I.A.Zimnyaya, A.K.Leonti, A.K., A.K.) o'rgandilar. Ya. Ponomarev, S. L. Rubinshteyn va boshqalar).

Ilmiy manbalarning tahlili olimlarning yangi turdagi o'qituvchini tayyorlashga qiziqishi ortib borayotganligini tasdiqlaydi va shu bilan birga, hozirgi pedagogik ta'lim tizimi bo'lajak o'qituvchini "kadrlarni ommaviy qayta ishlab chiqarish ob'ekti sifatida ko'radi, uni sub'ekt sifatida e'tiborsiz qoldiradi" aqliy va kasbiy rivojlanish, uni kasbning shaxsiy ahamiyatli ma'nosini izlashga, kasbiy introspeksiyaga undaydigan sharoitlarni yaratmaydi, uni pedagogik aks ettirish tashuvchisi sifatida shakllantirmaydi" (Yu.V. Senko).

Madaniyatni pedagogik o'zgartirish muammolari orasida kasbiy tayyorgarlik va shaxsni tarbiyalash jarayonlari o'rtasidagi bog'liqlik masalasi alohida ahamiyatga ega.

Ijodkorlikni rivojlantirish va shaxsiy rivojlanish muammosi etarlicha o'rganilmagan; universitetlar talabalarga kasbiy qarorlar qabul qilishni o'rgatmaydi; o'qituvchining kasbiy mahorat darajasi masalasi o'rganilmagan; zamonaviy ijtimoiy-madaniy va pedagogik voqelik talab qiladigan o'qituvchining fundamental muhim fazilatlarini roli bo'yicha pozitsiyalar aniq emas; pedagogik ta'limni insonparvarlashtirish muammosi hal etilmagan. Pedagogik jarayon madaniyati didaktika tomonidan tarkibning alohida elementi sifatida ko'rilmaydi, o'qituvchining shaxsiy tajribasi e'tiborga olinmaydi ("Ustoz madaniyati" (M.N. Baxtin).

Shuni ham tan olish kerakki, bugungi kun talabasi shaxsining dunyoqarashi shakllanishi an'anaviy qadriyatlar tizimining qulashi natijasida yuzaga kelgan madaniyat inqirozi sharoitida sodir bo'ladi. Bu insonning axloqiy sohasida salbiy oqibatlarga olib keladi. Vaziyat, shuningdek, kasblarning katta qismini, shu jumladan o'qituvchilikni moliyaviy kamsitish bilan ham og'irlashmoqda va talabalarning o'zlarining har doim ham etarlicha yuqori sifatli shaxsiy ko'rsatkichlari (universitetda o'qishga tayyorgarlikning past darajasi, iste'molchilarning ta'lim tizimiga munosabati, etarli emasligi) kognitiv va kasbiy intilishlar).

Ta'limning predmetga yo'naltirilgan paradigmasi tamoyillari asosida qurilgan oliy ta'limdagi o'quv jarayonining haqiqiy holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, amalda funktsional yondashuv ustunlik

qiladi, bu alohida fanlar o'rtasidagi zaif bog'lanishlarda ifodalanadi, o'quv jarayoniga tayyorgarlik emas. yaxlit kelajakdagi kasbiy faoliyat, lekin ta'lim va pedagogik ishning ayrim turlari uchun va ongning qiymat mazmunini emas, balki fikrlashning protsessual funktsiyalarini rivojlantirishga qaratilgan.

Bugungi kunda o'qituvchining shaxsiy-kasbiy rivojlanishini, o'zini o'zi belgilashini va shaxsga yo'naltirilgan ta'lim sharoitida kasbiy faoliyatni amalga oshirishga sub'ektiv tayyorligini ta'minlaydigan kasbiy tayyorgarlik tizimi ishlab chiqilmagan; bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish shartlari belgilanmagan; ushbu sohadagi malakalarga qo'yiladigan yangi talablarni hisobga olgan holda o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi mezonlari belgilanmagan.

Maxsus ilmiy adabiyotlarni va ijtimoiy-madaniy vaziyatning voqeligini o'rganish o'rtasidagi quyidagi qarama-qarshiliklarni aniqladi:

jamiyat va uning a'zolari tomonidan ta'lim sifatiga, shu jumladan kasb-hunar va jismoniy tarbiyaga, bugungi kunda pedagogika oliy o'quv yurtlari bitiruvchilarining malaka darajasiga qo'yiladigan talablarning ortishi;

- jamiyatning yuksak madaniy-ijodiy salohiyatga, faol hayotiy pozitsiyaga ega bo'lgan mutaxassislarga bo'lgan real ehtiyojlari va oliy ta'limda pedagogik jarayonni an'anaviy bilimlar paradigmasi asosida tashkil etish;

- ta'limni insonparvarlashtirishning ob'ektiv zarurati va o'qituvchilarning kasbiy ta'limining texnokratik turi;

ta'limga shaxsga yo'naltirilgan yondashuv sohasida nazariy ishlanmalarning mavjudligi va uni ta'lim jarayoniga,

ayniqsa, oliy jismoniy tarbiya maktabida amalga oshirish mexanizmlarining ishlab chiqilmaganligi;

- tarbiyaviy ish jarayonida o'qituvchi tomonidan hal qilinadigan kasbiy vazifalar tizimining yaxlitligi va oliy o'quv yurtlarida blok tipidagi o'qitishni amalga oshirish orqali ularni parcha-parcha o'rganish.

Muammoning dolzarbligi, nazariy jihatdan etarli darajada ishlab chiqilmaganligi, shuningdek, aniqlangan qarama-qarshiliklar tadqiqot mavzusini tanlashni belgilab berdi: "Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish"

Tadqiqot ob'ekti oliy pedagogik ta'lim tizimida jismoniy tarbiya o'qituvchisini (Pedagogik kompetensiyasi) kasbiy tayyorlash jarayonidir.

Tadqiqot mavzusi bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish shartlari (fan ta'limi fanlari misolida).

Tadqiqotning maqsadi vazifalari: Tadqiqotning maqsadi talabalarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik texnologiyalarini nazariy jihatdan asoslash, ularni o'quv jarayoniga tatbiq etishning pedagogik shartlarini aniqlash va sinab ko'rishdir. Ta'lim sub'ektlari o'rtasidagi munosabatlarni insonparvarlashtirish oliy ta'limda o'quv jarayonini tashkil etish uchun asos bo'ladi;

- o'qituvchining "shaxsiy dunyosi", o'quvchiga yo'naltirilgan o'quv vaziyatlari va o'quvchilarning shaxsiy tajribasi fanlar tayyorlash fanlari mazmunining yetakchi tarkibiy qismlaridan biri bo'ladi;

- talabalar faoliyati oliy ta'limning madaniy-ma'rifiy makonida o'zini-o'zi amalga oshirish uchun maksimal imkoniyatlar yaratadigan umumiy va

jismoniy madaniyat sharoitida tashkil etiladi.

Ko'zlangan maqsad va ilgari surilgan gipotezaga muvofiq quyidagi tadqiqot vazifalari belgilandi:

1. Bo'lajak o'qituvchini, shu jumladan jismoniy tarbiya o'qituvchisini kasbiy tayyorlash tendentsiyalari va dolzarb muammolarini aniqlash va tizimlashtirish.
2. "Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi" pedagogik tushunchasini ko'rsating, jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi tarkibini aniqlanadi, uni shakllantirish mezonlarini ishlab chiqiladi.
3. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish diagnostikasini o'tkazish va uni shakllantirish shartlarini aniqlash.
4. Shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaga asoslangan yondashuvlar tamoyillari kontekstida malakali jismoniy madaniyat o'qituvchisini tayyorlashning bashoratli modelini ishlab chiqish.
5. Jismoniy tarbiya sohasida bo'lajak mutaxassislarining kasbiy kompetensiyasini shakllantirish uchun ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqish va sinovdan o'tkazish.

Tadqiqot uslublari: Tadqiqotning uslubiy asosi falsafa, madaniyatshunoslik, pedagogikaning madaniyatning rivojlanish qonuniyatlari va uning ta'lim bilan bog'liqligi haqidagi asosiy qoidalari; jismoniy madaniyat umuminsoniy va shaxsiy madaniyatning ajralmas qismi sifatidagi qoidalar; kasbiy tayyorgarlik mazmuniga va o'quvchining sub'ektivligi, refleksivligi, shaxsiy va faoliyat tajribasini shakllantirishni ta'minlaydigan ta'lim texnologiyalarini ishlab chiqishga madaniy jihatdan mos, kompetensiyaga asoslangan, sinergik va integrativ yondashuvlarni

belgilaydigan talabaga yo'naltirilgan ta'limning nazariy qoidalari va shu asosda uning kasbiy malakasini shakllantirish.

Natijalar. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundan iboratki, unda pedagogik kategoriya sifatida "Jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasi" tushunchasining mazmuni va tarkibiy va funksional xususiyatlari ochib beriladi; Jismoniy madaniyat bo'yicha malakali o'qituvchini tayyorlashning mazmuni va pedagogik shartlari, shu jumladan uning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning uslubiy printsiplari sifatida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni asoslash, malakali o'qituvchini tayyorlashning prognostik modeli ishlab chiqiladi. Jismoniy madaniyat, shu jumladan, uning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishning uslubiy printsiplari sifatida talabaga yo'naltirilgan yondashuvni asoslash, madaniy, kompetensiyaga, integrativ va sinergik yondashuvlar tamoyillariga asoslangan malakali jismoniy madaniyat o'qituvchisini tayyorlashning prognostik modeli va o'quv fanlari bo'yicha jismoniy tarbiya sohasidagi mutaxassisning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish uchun ko'p bosqichli ta'lim texnologiyalari o'rganiladi.

Xulosa. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositasi o'qitishda shaxsga yo'naltirilgan, kompetensiyaga asoslangan va madaniy yondashuvlarni amalga oshirishga asoslangan integral rivojlantiruvchi va madaniyatni shakllantiruvchi texnologiyalardir.

Integrativ-rivojlantiruvchi texnologiyani amalga oshirish talaba ongida kasbiy bilimlarni o'quv mavzusi, alohida fan va o'quv rejasining fanlar majmuasi, shu jumladan

o'z-o'zini tashkil etish va o'zini o'zi boshqarish mexanizmlari darajasida birlashtirish orqali amalga oshiriladi. shaxsning rivojlanishi. Madaniyatni shakllantirish texnologiyasini joriy etish o'quv jarayonida va darsdan tashqari mashg'ulotlarda madaniy-ijodiy muhit va madaniyatga o'xshash muhitni yaratish orqali amalga oshiriladi, bu esa kasbiy faoliyatga g'oyaviy-baholovchi munosabatni shakllantirishga, o'z-o'zini rivojlantirishga yordam beradi va

o'quvchilarning shaxsiy o'sishi, insonparvarlik, muloqot qilish, hamkorlik qilish, mulohaza yuritish qobiliyatini shakllantirish, ijodkorlik ehtiyojlari, o'zini o'zi anglash va o'zini o'zi baxolaydi. Eng muhim funktsiyalar - qadriyatlar va hayotning ma'nosini topishda yordam berish, o'quvchining madaniyatli shaxs sifatida rivojlanishi va o'zini o'zi rivojlantirish, individuallik va ijodiy o'ziga xoslikni qo'llab-quvvatlash.

References:

1. Анфимова И. А. Подготовка будущих педагогов к личностному развитию учащихся в процессе обучения: Дис. . канд. пед. наук. - Ростов н /Д., 2004.
2. Арановская Н. Подготовка специалиста как социокультурная проблема // Высшее образование в России. 2002. - № 4. - С. 115-119.
3. Афанасьев В. Проектирование технологий // Высшее образование в России.- 2001.-№4.-С. 147.
4. Ахметов С.М. Теоретико-методологическая концепция преобразования процесса подготовки специалистов по физической культуре и спорту в системе среднего профессионального образования // Теория и практика физической культуры. 2003. - № 12. - С. 23-28.
5. Ахтырский С.П. Личностно-ценостный потенциал как основа проектирования регионального компонента педагогического образования: Дис. . канд. пед. наук. Ростов н /Д, 2003.
6. Батищев Г.С. Найти и обрести себя. Особенности культуры глубинного общения//Вопросы философии. 1995. -№ 3. - С. 109-129.
7. Бездухов А.В. Педагогические условия формирования педагогической направленности студентов в процессе обучения в педагогическом университете: Дис. . канд. пед. наук. Самара, 2000.
8. Гапоненко С.А. Диагностика и условие развития психолого-педагогической компетентности преподавателя педагогического колледжа. Дисс. . канд. пед. наук. Ростов н/Д, 1997.
9. Гогуиов Е.Н. Профессионально-психологическая компетентность специалиста по физической культуре // Теория и практика физической культуры. 2005. - № 4. - С. 42-45.